

TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI KAMU GELİRLERİ İLE EĞİTİM HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ: GRANGER NEDENSELLİK ANALİZİ*

AFTER 1980 THE RELATIONSHIP BETWEEN EDUCATION SPENDING WITH PUBLIC REVENUES IN TURKEY: GRANGER CAUSALITY ANALYSIS

Doç. Dr. Halit ÇİÇEK¹
Öğr. Gör. Alper TIRYAKI²
Arş. Gör. Doğan BOZDOĞAN³

ÖZET

Eğitim beşeri sermayenin önemli unsurlarından bir tanesidir. Eğitimin yeterliliği bir ülkenin gelişmişlik düzeyini açıkça ortaya koymaktadır. Uzun vadeli kalkınma planlarının başarısı için eğitimin mutlak suretle göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Devletin, kamusal mal ve hizmetlerin teminini gerçekleştirmek için yaptığı harcamalara kamu harcamaları; bu harcamaları gerçekleştirmek için elde ettiği kaynaklara da, kamu gelirleri denilmektedir. Bu noktada eğitim harcamaları önemli bir kamu harcaması kalemi olarak dikkat çekmektedir.

Çalışmada Türkiye’de 1980 sonrası eğitim harcamaları ile kamu gelirleri arasında bir ilişki olup olmadığı Granger nedensellik analizi vasıtasıyla incelenmiştir. Böylelikle kamu gelirlerinin, kamu harcamalarının bir kalemi olan eğitim harcamalarının finansmanı yönündeki etkinliği değerlendirilebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Geliri, Eğitim Harcaması, Granger Nedensellik Analizi.

Jel Kodları: I22, I00, H00, H89.

ABSTRACT

Education is one of the important elements of human capital. Adequacy of training in a country's level of development clearly reveals. Long-term development plan for the success of the training is the absolute need to be taken into consideration.

The state's provision of public goods and services to the expenses incurred to perform public expenditure, this expenditure to the resources gained to perform, it is called public revenue. At this point, spending on education as a major public expenditure items are noteworthy.

In this study, after 1980, the relationship between income and public spending on education whether by means of Granger causality analysis will be examined. Thus, public revenues, which is an item of public expenditure on education spending in financing activity can be evaluated.

Key Words: Public Income, Education Expenditure, Granger Causality Analysis.

Jel Codes: I22, I00, H00, H89.

* Bu çalışma Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Alper Tiryaki tarafından savunulan, “1980 Sonrası Kamu Gelirleri ile Eğitim Harcamaları Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Analizi” başlıklı yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.

¹ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, halit.cicek@gop.edu.tr

² Ordu Üniversitesi, Ünye Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Bölümü, alper_tiryaki@hotmail.com

³ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, dogan.bozdogan@gop.edu.tr

1. GİRİŞ

Eğitim, insanlığın tarihi kadar eski bir olgu olup, gerek birey gerekse toplum olarak hayatı sürdürebilmenin neredeyse ilk şartıdır (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:194). Eğitim olgusu ilk insanla birlikte ortaya çıkmıştır ve insan açısından hayati bir rol oynamaktadır. Eğitim yöntem ve tekniği, araçları, niteliği, zamandan zamana, toplumdan topluma değişebilir. Eğitimde değişmeyen unsur nihai amaçlardır. İnsanoğlunun mutluluğu ve toplumsal refahın artırılması eğitimin nihai amaçlarıdır.

Eğitim; bireyin ve toplumun gelişmesini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan ertelenemez ve vazgeçilemez önemli bir süreçtir. Bu nedenle, bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin kendisini nasıl tanımladığının ve kendisine nasıl bir gelecek hazırladığının göstergesidir (Karaarslan, 2005:1).

Eğitim hizmetleri hem devlet hem de özel sektör tarafından yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında eğitim tam kamusal mal ve hizmetlerden ayrılmaktadır. Eğitim hizmetlerinin özel sektör tarafından da gerçekleştiriliyor olması ve bu hizmetten yararlananların belli bir bedel ödemelerini gerekli kılmaktadır. Böylelikle geniş anlamda toplumsal bir fayda sağlamaktadır. Bu da beşeri sermaye için yapılan önemli bir yatırım olarak dikkat çekicidir.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de 1980 sonrası eğitim harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığının tespit edilmesidir. Bu doğrultuda, 1980 ile 2012 yılları arasındaki veriler dikkate alınarak ilişkinin yönü ve varlığı belirlenecektir. Çalışmada öncelikle, eğitime ilişkin temel bilgiler verilecek, eğitim harcamalarının Türkiye ekonomisindeki yeri ortaya konulacaktır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında kamu gelirleri hakkında teorik bilgilere yer verilecek ve kamu gelirlerinin 1980’den 2012’ye kadar olan periyottaki değişimi incelenecektir. Son olarak, eğitim harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki ilişki 1980-2012 dönemine ait veriler ışığında çeşitli analizlere tabi tutularak Türkiye açısından çeşitli değerlendirmeler yapılacak ve bir takım önerilerde bulunulacaktır.

2. EĞİTİM HARCAMALARI VE KAMU GELİRLERİ

Eğitim hizmetleri, hem özel sektör hem de devlet tarafından yapılmaktadır. Bu bakımdan tam kamusal mal ve hizmetlerden ayrılmıştır. Eğitim hizmetlerinin özel sektör tarafından da üretilmesi ve bu hizmetten yararlananların belli bir bedel ödemek zorunda olması bu hizmetten yararlananın faydasına olmakla beraber geniş anlamda topluma fayda sağlamaktadır

Keynesyen görüşte eğitim, devletin asli görevlerinden birisi olarak görülmüştür. Bu görüşün temelinde eğitimde fırsat eşitliğinin ancak devlet müdahalesi dâhilinde eğitim imkânı verilmesi ile sağlanabileceği düşüncesi yatmaktadır (Çiçek ve Bozdoğan, 2011:194). 21. yüzyılın dünyamıza getirdikleri arasında, eğitimin devletin asli görevlerinden biri olmakla birlikte, yalnızca devlet tarafından yerine getirilebilecek bir hizmet olmadığı, özel sektörün de eğitim hizmeti verebileceği yer almaktadır. Bu noktada eğitim harcamaları hem devlet hem de özel sektör tarafından paylaşılmaktadır.

Eğitim harcaması, eğitimi yapan birimin yaptığı harcama olarak kabul edilir. Bu bakımdan eğitim harcaması kavramının içinde Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversitelerin yaptığı harcamalar yer almaktadır. Eğitimin yarı kamusal mal ve hizmet olması sebebiyle devlete bağlı kamu kurum yada kuruluşlarının vermiş oldukları hizmet içi eğitim ve özel sektör tarafından piyasaya sürülen eğitim hizmetleri dolayısıyla sunulmuş

mal ve hizmetler de (özel okul, dersane v.b.) eğitim harcaması kavramının içerisine dahil edilmelidir. Bu noktada eğitim harcamasının türlerine göre incelenmesi gerekmektedir.

2.1. Eğitim Harcamasının Türleri

Bütçeler; genel olarak ülkedeki fiyat istikrarının sağlanması, gelir dağılımlarının düzeltilmesi ve yatırımların teşvik edilmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilmesinde yararlanılan en önemli mali araçlardan biridir. Bütçenin etkin, mali bir araç olarak kullanılabilmesi için harcamaların sınıflandırılması gerekmektedir.

5018 KMYKK'nun 13. maddesine göre, bütçelerin kurumsal, işlevsel ve ekonomik sonuçların görülmesini sağlayacak, gelir ve giderlerin ekonomik ve mali analizinin yapılmasına imkân verecek, hesap verilebilirliği ve saydamlığı sağlayacak şekilde Maliye Bakanlığı tarafından uluslararası standartlara uyumlu olarak belirlenen sınıflandırma sistemine göre hazırlanacağı ve uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Kamu maliyesinde, kamu harcamalarının sınıflandırılması; analitik bütçe sınıflandırması içerisinde idari, ekonomik ve fonksiyonel olmak üzere üç ana başlık altında toplanır. Bu sınıflandırmaya göre, idari sınıflama; harcama yapan kuruluşları teşkilat yapılarına göre, ekonomik sınıflandırma; harcamaların cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak, fonksiyonel sınıflandırmada ise; harcamaların hangi amaçlar için yapıldığı (eğitim, sağlık gibi) ve sektörel bazlı sınıflandırmaları yapılmıştır (Özsoylu, 1998:43). Çalışmada eğitim harcamasını, ekonomik ve fonksiyonel sınıflandırmaya göre yapılacaktır.

Ekonomik sınıflandırmaya göre cari harcamalar, eğitim sisteminin bir yıl içerisinde tükettiği fiziksel ve insani kaynakların parasal değeri olarak ifade edilebilir. Cari harcamalar, ele alınan dönemde gayri safi milli hâsılaya (GSMH) katkıda bulunan ve o dönemde tüketilen harcamalardır. Bu harcamalar, ekonominin var olan üretim kapasitesini kullanmak için gerekli mal ve hizmetlerin satın alınmasına yönelik olarak yapılmaktadır (Ulutürk, 1998:114). Bu bakımdan, cari harcamaların faydası yapıldığı dönemde yok olan ve dayanıksız nitelikteki harcamalardır. Cari harcamalar, personel giderleri, hizmet alımları ve tüketim malları ve malzeme alımları olarak alt bölümlere ayrılmış olup büyük bir bölümünü de personel giderleri olarak düşünebiliriz.

Ekonomik tasnif içerisindeki yatırım harcamaları ise, üretimi artıran, kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayan ve faydasının da hem kısa hem de uzun vadede görüleceği bir harcama türüdür. Ekonomik tasnif içerisindeki yatırım harcamaları, Müşavir kişi ve kuruluşlara yapılan ödemeler, bilgisayar, makine ve teçhizat alımları, bina onarım ve bina inşaatı ve taşıt alımı olarak ayrıma tabi tutulmuştur.

Yatırım harcamaları, üretimi artıran, üretkenliği olumlu yönde etkileyen, kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlayan, üretim faktörlerinin verimliliğini çoğaltan, çoğu dayanıklı mal niteliğinde ve faydası birden fazla yıla yaygın mallara yapılan harcamalardır (Gürsoy, 1975:132). Bir başka ifadeyle, üretim araçlarını ve dolayısıyla üretim kapasitesini artırmak için yapılan; bir veya birkaç defa kullanmakla tükenmeyen mallar için yapılan harcamalar, yatırım harcamalarıdır (Erginay, 1974:184).

Yatırım harcamalarının, esnekliği cari harcamalara göre daha fazladır. Bu harcamalardaki artış sadece kamu kesiminde değil, tüm ekonomi üzerinde genişletici etki yaratmaktadır. Eğitime yapılan yatırım harcamaları, bireyin niteliklerinin geliştirilmesi sonucu, özel sektör için kalifiye yani iyi eğitilmiş işgücü yaratması buna en güzel örnektir. Bütçe sınıflamasında yatırım harcamalarına; etüt proje giderleri, yapı-tesis ve büyük onarım giderleri, makine, teçhizat, taşıt alım ve onarımlarını kapsamaktadır. Bu sermaye mallarını alınmasına, aynı zamanda "yatırım" olarak da tanımlanabilir. Yatırım harcamaları,

ekonominin üretim gücünü doğrudan artıran harcamalardır. Hem cari hem de yatırım harcamaları, gerçek fiyatlarla ya da sabit fiyatlarla ölçülebilir. Örneğin, eğitim harcamalarının eğilimine ilişkin bir çözümleme, gerçek harcamalara ilişkin eğilimi verebileceği gibi sabit alım gücü cinsinden ifade edilen harcamaları da verebilir (Karşlı, 2004:211).

Ekonomik tasnifin son harcama türü transfer harcamaları olup, bu harcamalar devlet bütçesi aracılığıyla kişi ve kuruluşlar arasında karşılıksız el değiştirme niteliği taşıyan harcamalardır. Transfer harcamaları, geçen yıllardan borç ödemeleri, sosyal ve ekonomik burslar ve diğer transfer harcamaları olarak ayrıma tabi tutulmuştur.

Transfer harcamaları, devletin mal veya hizmet gibi bir üretim faktörü elde etmediği; ekonomik, sosyal ve mali nedenlerle satın alma gücünün bir kısım kişiler veya sosyal gruplara karşılıksız olarak intikal ettirildiği harcamalardır (Öner, 1998:34). Satın alınan el değiştiriyor olması, transfer harcamalarından yararlananların satın alma güçlerini artırmakta ve kaynak dağılımı bu yolla yeniden yapılmaktadır.

Yukarıdaki açıklamaların paralelinde eğitim harcamalarını 3 başlık altında sınıflandırmak ve incelemek mümkündür. Bunlar;

- Milli Eğitim Bakanlığı bütçe harcaması,
- Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversitelerin bütçe harcaması,
- Diğer eğitim harcamalarıdır.

2.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı Bütçe Harcaması

Kamu yönetiminin, daha etkin işleyecek bir yapıya kavuşturulması çerçevesinde 24.12.2003 tarihinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) yayımlanmıştır. Yayımlanan, KMYKK'nun amacı; kamu kaynaklarının ekonomik ve verimli olarak kullanılması, hesap verebilirlik ve mali saydamlığın sağlanması olarak niteleyebiliriz.

5018 sayılı KMYKK'nun 12. Maddesine göre; Genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçeleri; merkezî yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçeleri ve mahallî idareler bütçeleri olarak hazırlanır ve uygulanır. Kamu idarelerince bunlar dışında herhangi bir ad altında bütçe oluşturulamaz. Merkezî yönetim bütçesi, bu Kanuna ekli (I), (II) ve (III) sayılı cetvellerde yer alan kamu idarelerinin bütçelerinden oluşur. Genel bütçe, Devlet tüzel kişiliğine dâhil olan ve bu Kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçesidir..." Genel bütçe, devlet tüzel kişiliğine dâhil olan ve 5018 sayılı kanuna ekli (I) sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçesi olup, MEB'in bütçesi de, genel bütçe içerisinde yer almaktadır.

Aşağıdaki tabloda, 1990-2012 dönemlerini kapsayan MEB'in bütçesi, analitik bütçe sınıflandırması içerisinde ekonomik tasnife göre sınıflandırılmıştır. Buna göre;

Tablo 1: MEB Bütçe Harcaması (Bin TL)

Yıl	Toplam Harcama	Toplam Cari Harcama	Pay (%)	Personel Harcama	Pay (%)	Diğer Cari Harcama	Pay (%)	Yatırım Harcama	Pay (%)	Transfer Harcama	Pay (%)
1980	91	79	87	74	81	5	5	7	8	5	5
1981	136	120	88	115	85	5	4	11	8	6	4
1982	187	166	89	158	84	8	4	16	9	5	3
1983	259	227	88	213	82	14	5	25	10	7	3
1984	364	304	84	285	78	19	5	31	9	29	8
1985	507	413	81	388	77	25	5	41	8	53	10
1986	718	578	81	545	76	33	5	60	8	80	11
1987	1.189	960	81	910	77	50	4	111	9	119	10
1988	2.043	1.617	79	1.534	75	83	4	271	13	155	8
1989	4.711	4.002	85	3.869	82	133	3	479	10	230	5
1990	9.988	8.586	86	8.318	83	268	3	930	9	472	5
1991	17.354	15.402	89	14.884	86	520	3	1.361	8	770	4
1992	35.524	30.211	85	29.311	83	900	3	3.946	11	1.367	4
1993	62.725	54.790	87	53.162	85	1.628	3	5.154	8	2.781	4
1994	89.695	80.159	89	77.344	86	2.815	3	6.429	7	3.107	3
1995	152.612	135.732	89	130.323	85	5.409	4	11.996	8	4.884	3
1996	308.569	269.151	87	257.414	83	11.637	4	29.797	10	9.721	3
1997	680.610	570.074	84	543.271	80	26.803	4	89.860	13	20.676	3
1998	1.435.67	1.164.55	81	1.114.59	78	49.967	3	216.897	15	54.219	4
1999	2.481.26	2.031.72	82	1.959.42	79	72.300	3	374.667	15	74.870	3
2000	3.460.79	2.876.97	83	2.765.66	80	111.307	3	463.226	13	120.596	3
2001	5.145.07	4.379.42	85	4.214.56	82	164.858	3	621.401	12	144.252	3
2002	8.043.03	6.877.87	86	6.578.85	82	299.016	4	949.262	12	215.897	3
2003	8.757.05	7.531.06	86	7.269.35	83	261.712	3	963.276	11	262.712	3
2004	12.366.2	10.404.4	84	9.264.20	75	1.140.26	9	1.072.72	9	889.041	7
2005	14.835.4	12.135.0	82	10.834.3	73	1.300.71	9	1.198.47	8	1.501.87	10
2006	16.568.1	13.658.2	82	12.196.1	74	1.462.09	9	1.345.77	8	1.564.16	9
2007	21.355.6	17.852.3	84	16.654.1	78	1.198.20	6	1.595.60	7	1.907.70	9
2008	22.915.5	19.435.6	85	17.220.5	75	2.215.11	10	1.409.42	6	2.070.51	9
2009	27.883.6	23.487.5	90	20.620.1	79	2.867.39	11	1.504.41	6	772.306	3
2010	28.327.4	25.534.1	90	23.389.1	83	2.145.02	7	1.802.12	6	901.107	3
2011	34.112.1	31.069.4	91	28.491.1	84	2.578.27	7	2.013.62	6	1.029.11	3
2012	39.169.3	35.304.8	90	32.230.9	82	3.073.90	8	2.621.00	7	1.243.50	3

Kaynak: (Maliye Bakanlığı, MEB 2012 İstatistikleri)

Tablo 1 incelendiğinde, ilgili dönem içerisindeki toplam cari harcamaların, personel harcamaları ile diğer cari harcamaların toplamından oluştuğu görülmektedir. MEB'e ait 33 yıllık dönem içerisinde toplam cari harcamaların, ortalama % 85 ve bu harcama kaleminin de ortalama %80'inin personel harcamasına ayrıldığı görülmektedir. Toplam cari harcamalardan sonra kalan % 15'lik dilimin, sırasıyla % 9 yatırım ve % 6'sı da transfer harcamalarından oluştuğu görülmektedir.

1980 yılında MEB'e ait bütçede toplam cari harcamaların, toplam harcamalara oranının % 87, 1990 yılında % 86, 2000 yılında % 83 ve 2011 yılında da % 91 olduğu görülmektedir. İncelenen dönemler içerisinde 1988 yılı hariç diğer yıllarda bu oranın % 80'in üzerinde olduğu görülmektedir. Tablodan da açık bir şekilde görüldüğü gibi, MEB bütçesinin büyük

bir kısmı, hizmetin devamı için yapılması gerekli harcamalardan olan cari harcamalardan oluştuğu ve bu harcamaların önemli bir bölümünün de personel harcaması olarak yapıldığı görülmektedir.

2.1.2. Yüksek Öğretim Kurulu ve Üniversitelerin Bütçe Harcaması

Yarı kamusal bir hizmet olan yükseköğretimin ülkemizde finansmanı, 2547 sayılı Yükseköğretim yasasının 55. maddesi ile belirlenmiştir. İlgili maddeye göre; “Yükseköğretim üst kuruluşları, yükseköğretim kurumları ve bunlara bağlı birimlerin gelir kaynakları;

- Her yıl bütçeye konulacak ödenekler,
- Kurumlarca yapılacak yardımlar,
- Alınacak harç ve ücretler,
- Yayın ve satış gelirleri,
- Taşınır ve taşınmaz malların gelirleri,
- Döner sermaye işletmelerinden elde edilecek karlar,
- Bağışlar, vasiyetler ve diğer gelirler” olarak belirlenmiştir.

5018 sayılı KMYKK’nın 12. maddesine göre merkezi yönetim bütçesi içinde özel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinden olan devlet üniversiteleri; bir bakanlığa bağlı veya ilgili olarak belirli bir kamu hizmetini yürütmek üzere kurulan, gelir tahsis edilen, bu gelirlerden harcama yapma yetkisi verilen, kuruluş ve çalışma esasları özel kanunla düzenlenen ve bu kanuna ekli (II) sayılı cetvelde yer alan her bir kamu idaresinin bütçesidir. Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; YÖK tarafından incelenip, onaylandıktan sonra MEB’e sunulur. Merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Tablo 2.’de, 1980-2012 dönemlerini kapsayan YÖK ve üniversitelerin bütçeleri, analitik bütçe sınıflandırması içerisinde ekonomik tasnife göre ayrıma tabi tutulmuştur. Buna göre;

Tablo 2: YÖK ve Üniversitelerin Bütçesi

Yıl	Toplam Harcama	Toplam Cari Harcama	Pay (%)	Personel Harcama	Pay (%)	Diğer Cari Harcama	Pay (%)	Yatırım Harcama	Pay (%)	Transfer Harcama	Pay (%)
1980	26	18	69	14	54	4	15	5	19	2	8
1981	40	28	70	21	53	7	18	9	23	3	8
1982	55	39	71	32	58	8	15	11	20	4	7
1983	96	66	69	51	53	15	16	25	26	5	5
1984	118	83	70	62	53	20	17	24	20	11	9
1985	152	107	70	80	53	27	18	30	20	15	10
1986	223	160	72	124	56	36	16	43	19	20	9
1987	321	230	72	180	56	50	16	62	19	28	9
1988	620	456	74	362	58	94	15	132	21	32	5
1989	1.051	836	80	731	70	105	10	173	16	45	4
1990	2.505	1.964	78	1.705	68	259	10	424	17	117	5
1991	4.751	3.447	73	2.961	62	486	10	999	21	305	6
1992	9.876	7.099	72	6.288	64	810	8	2.073	21	704	7
1993	18.438	12.730	69	10.996	60	1.734	9	4.114	22	1.594	9
1994	31.001	22.280	72	19.312	62	2.968	10	5.937	19	2.784	9

Yıl	Toplam Harcama	Toplam Cari Harcama	Pay (%)	Personel Harcama	Pay (%)	Diğer Cari Harcama	Pay (%)	Yatırım Harcama	Pay (%)	Transfer Harcama	Pay (%)
1995	58.189	42.488	73	36.474	63	6.014	10	9.544	16	6.157	11
1996	127.065	85.842	68	74.851	59	10.991	9	25.948	20	15.275	12
1997	280.295	187.569	67	162.811	58	24.758	9	61.632	22	31.094	11
1998	497.801	344.651	69	295.876	59	48.775	10	97.929	20	55.221	11
1999	830.798	595.491	72	515.311	62	80.180	10	138.474	17	96.833	12
2000	1.255.807	845.431	67	720.030	57	125.901	10	256.935	20	153.441	12
2001	1.875.366	1.292.970	69	1.099.23	59	193.731	10	353.788	19	228.608	12
2002	3.108.078	2.135.164	69	1.772.76	57	362.399	12	655.437	21	317.477	10
2003	3.503.214	2.437.157	70	2.042.91	58	394.246	11	716.811	20	349.246	10
2004	3.689.755	2.913.139	79	2.431.84	66	481.296	13	697.098	19	79.515	2
2005	5.183.922	3.291.833	64	2.734.95	53	556.880	11	879.732	17	1.012.35	20
2006	5.846.883	4.528.627	77	3.285.63	56	1.242.98	21	1.230.70	21	87.489	1
2007	6.586.692	5.216.550	79	4.189.75	64	1.026.49	16	1.284.21	19	85.269	1
2008	7.318.285	5.720.662	78	4.356.74	60	1.363.91	19	1.498.37	20	99.242	1
2009	8.772.719	6.699.595	76	5.138.17	59	1.561.42	18	1.863.89	21	209.227	2
2010	9.355.457	6.981.803	75	5.643.68	60	1.338.12	15	2.164.64	23	209.012	2
2011	11.503.92	8.448.097	73	6.871.47	60	1.576.61	13	2.366.33	21	689.499	6
2012	12.743.60	9.730.707	76	7.869.47	62	1.861.23	14	2.765.42	22	247.474	2

Kaynak: (Milli Eğitim Bakanlığı, MEB 2012 İstatistiği)

Tablo 1.2 incelendiğinde, YÖK ve üniversitelere ait 33 yıllık dönem içerisinde toplam cari harcamaların ortalama % 72 ve cari harcamaların da % 59’unun personel harcamasına ayrıldığı görülmektedir. Toplam cari harcamalardan kalan % 28’lik oranın da % 20’si yatırım ve % 8’inde transfer harcamalarından oluşmaktadır. Oranları, MEB’e ait eğitim harcamaları ile kıyasladığımızda, toplam cari harcamaların MEB’de ortalama % 85 iken, YÖK ve üniversitelerin bütçesinde % 72 olduğu görülmüştür. Bu da YÖK ve üniversitelerin en azından MEB’e göre daha az emek yoğun şekilde çalıştığını göstermektedir. Ayrıca, MEB’de % 9 olan yatırım harcamalarının, YÖK ve üniversitelerin toplamı olan bütçede % 20’ye çıktığı görülmektedir. Transfer harcamalarında da bu oran MEB’de % 6 iken, YÖK ve üniversitelerde % 8 olduğu, yani MEB’den daha fazla olduğunu söylenebilir. Transfer harcamalarını öğrencilere verilen burs, öğrenim ve katkı kredilerinden oluştuğunu düşünürsek bu oranın MEB’den daha fazla çıkmasını normal karşılamak gerekmektedir.

2.1.3. Diğer Eğitim Harcamaları

İl Özel İdarelerine eğitim hususunda, özellikle ilk ve orta öğretim ile ilgili birçok görev verilmiştir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6. maddesinin “a” bendine göre, İl Özel İdareleri, “ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde” yapmakla görevli ve yetkili tutulmuştur.

05 Ocak 1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununun 11. maddesi gereğince “Yetiştirici ve tamamlayıcı sınıflar ve kurslar, mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde, öğrenimlerini yaşlılarıyla birlikte zamanında yapmamış olan çocuklara kısa yoldan ilköğrenim vermek ve ayrıca yetişmelerine lüzum görülen çocukları ilköğretim okuluna hazırlamak veya ilköğretim okulunu bitirmiş olup da henüz mecburi öğrenim çağında bulunan ve üst dereceli öğrenim kurumlarına gidemeyecek olanların genel bilgilerini artırmak ve kendilerine iş ve üretim hayatında faydalı olacak bilgi ve maharetleri

kazandırmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerle, belediyeler, özel idareler ve Devlet tarafından açılabilir” hükmü gereğince özel idarelere eğitimi eksik kalan bireylere yetiştirici ve tamamlayıcı sınıf ve kurs açma görevleri verilmiştir.

Halkın eğitime katkısı ise, kişilerin eğitim için eğitim kurumlarına yapmış olduğu bağış ve yardımların toplamından oluşmaktadır.

Tablo 3: Toplam Eğitim Harcamalarının Dağılımı ile Halkın ve İl Özel İdarelerinin Yaptığı Eğitim Harcamalarının Toplam Eğitim Harcamasına Oranı

YIL	MEB Bütçesi (1000 TL)	YÖK ve Üniversitelerin Bütçesi (1000 TL)	Halkın Eğitime Katkısı (1000 TL)	İl Özel İdarelerinin Eğitim Harcamaları (1000 TL)	Toplam Eğitim Harcaması (1000 TL)	Halk ve İl Özel İd. / Toplam Eğitim Harcaması Oranı (%)
1980	91	26	-	-	117	-
1981	136	40	-	-	176	-
1982	187	55	-	-	242	-
1983	259	96	-	-	355	-
1984	364	118	-	-	482	-
1985	507	152	25	5	689	4,35
1986	718	223	37	10	988	4,76
1987	1.189	321	46	21	1.577	4,25
1988	2.043	620	82	34	2.779	4,17
1989	4.711	1.051	114	49	5.925	2,75
1990	9.988	2.505	187	66	12.746	1,98
1991	17.354	4.751	238	92	22.435	1,47
1992	35.524	9.876	404	162	45.966	1,23
1993	62.725	18.438	740	195	82.098	1,14
1994	89.695	31.001	1.885	481	123.062	1,92
1995	152.612	58.189	4.587	1.127	216.515	2,64
1996	308.569	127.065	9.486	2.868	447.988	2,76
1997	680.61	280.295	18.471	6.749	986.125	2,56
1998	1.435.675	497.801	50.986	16.435	2.000.897	3,37
1999	2.481.260	830.798	71.210	27.721	3.410.989	2,90
2000	3.460.792	1.255.807	84.682	47.064	4.848.345	2,72
2001	5.145.076	1.875.366	83.801	69.051	7.173.294	2,13
2002	8.043.032	3.108.078	96.020	114.261	11.361.391	1,85
2003	8.757.055	3.503.214	144.030	182.356	12.586.655	2,59
2004	12.366.234	3.689.755	104.837	677.741	16.838.567	4,65
2005	14.835.420	5.183.922	213.714	948.183	21.181.239	5,49
2006	16.568.146	5.846.883	234.689	1.187.132	23.836.850	5,96
2007	21.335.634	6.586.692	251.729	1.108.166	29.282.221	4,64
2008	22.915.565	7.318.285	218.259	971.061	31.423.170	3,78
2009	26.030.320	8.772.719	118.167	528.693	35.449.899	1,82
2010	28.327.412	9.355.457	115.647	467.359	38.265.875	1,52
2011	34.112.163	11.503.927	142.961	602.975	46.362.026	1,61
2012	39.169.379	12.743.603	134.981	633.835	52.681.798	1,46

Kaynak: (Maliye Bakanlığı, www.maliye.gov.tr)

Tablo 3 incelendiğinde, toplam eğitim harcama rakamları içerisindeki il özel idaresi ile halkın eğitime yaptığı katkının 1980 ile 1984 yılları arasındaki verilerine ulaşılamamıştır.

Tabloya göre, il özel idaresinin yaptığı eğitim harcama tutarları ile halkın yaptığı bağış ve yardımların, MEB, YÖK ve Üniversitelerin yaptığı harcamaların ortalama olarak % 3'ünü oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca, 2002 yılına kadar İl Özel İdaresinin yaptığı harcamaların bağış ve yardımlardan fazla olduğunu, 2002 yılından sonrada yapılan bağışların, il özel idarelerinin yaptığı harcamalardan fazla olduğu söylenebilir.

2.2. 1980 Sonrası Eğitim Harcamalarının Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Kamu sektöründe kararlar, bütçe içinde belirlenmektedir. Bütçe, hem teorik, hem de uygulamadaki yapısı ve teknikleriyle, maliye alanında önemli bir yer tutan ve özellikle devletin yüklendiği fonksiyonların görünümünü yansıtan bir nitelik taşır. Bütçe, devletin belirli bir döneme ilişkin gelir ve giderlerinin tahminlerini gösteren, gelirin toplanması ve giderlerin yapılmasına izin veren bir kanundur (Özbilen, 1997: 433).

Eğitim için ayrılması gerekli kaynaklar bütçede yer almak ve bütçe içerisinde gösterilmek zorundadır. Bu bakımdan, eğitim için planlanan ve programlanan amaçlara ulaşabilmek için gerekli bütçenin tahsis edilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde, 10 Aralık 2003 tarihinde 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıkarılarak 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Mali yönetimin yapısı ve kapsamı değiştirilerek konsolide bütçe uygulamasına son verilip yerine merkezi yönetim bütçesi getirilmiş ve 2006 yılından itibaren de uygulanmaya geçilmiştir. Eğitime ne kadarlık bir kaynağın ayrıldığının tespit edilebilmesi için, eğitim harcamalarının bütçe içerisinde değerlendirilmesi gerekir.

Ayrıca, eğitim için yapılan harcamalarının GSYİH içerisindeki payı, bize ülkelerin eğitime verdiği önem derecesini de gösterir. OECD ve diğer ülkelerin verilerini ülkemizdeki verilerle kıyaslamak da aynı etkiye sahiptir.

Tablo 4: Eğitim Harcamalarının Konsolide-Merkezi Yönetim Bütçe ve GSYİH İçindeki Payı (%)

YIL	Konsolide - Merkezi Yönetim Bütçe/Toplam Eğitim Harcaması	Toplam Eğitim Harcamaları / GSYİH	YIL	Konsolide - Merkezi Yönetim Bütçe / Toplam Eğitim Harcaması	Toplam Eğitim Harcamaları / GSYİH
1980	15	2	1996	13	3
1981	15	3	1997	16	3
1982	13	2	1998	14	3
1983	14	3	1999	13	3
1984	15	2	2000	10	3
1985	12	2	2001	15	3
1986	14	2	2002	12	3
1987	14	2	2003	9	3
1988	13	2	2004	11	3
1989	18	3	2005	14	3
1990	20	3	2006	14	3
1991	21	4	2007	14	3
1992	22	4	2008	14	3
1993	20	4	2009	14	4

YIL	Konsolide - Merkezi Yönetim Bütçe/Toplam Eğitim Harcaması	Toplam Eğitim Harcamaları / GSYİH	YIL	Konsolide - Merkezi Yönetim Bütçe / Toplam Eğitim Harcaması	Toplam Eğitim Harcamaları / GSYİH
1994	15	3	2010	13	3
1995	16	3	2011	15	4
			2012	15	4

Kaynak: (MEB 2012-2013 İstatistikleri)

Tablo 4 incelendiğinde, eğitim harcamalarının konsolide-merkezi yönetim bütçesine oranının ortalama % 14 olduğu görülmektedir. Konsolide bütçe içerisinde eğitim harcamalarına ayrılan payın en az olduğu yıllar 1985, 1996, 1999, 2000 ve 2003 yıllarıdır. 1994, 1998 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizler ve ekonomik krizlerden çıkabilmek için alınan tedbirler gereği, eğitime bütçeden yeterli kaynak aktarılamamış ve eğitim harcamaları kısılmıştır. Bütçede, eğitime ayrılan payın en yüksek seviyeye sahip olduğu yıllar 1991, 1992 ve 1993 yılları olup % 20 seviyelerine ulaşmıştır. Dikkati çeken bir başka nokta ise, eğitime ayrılan payın 2005 yılından itibaren neredeyse düzenli bir şekilde arttığıdır. Ayrıca, 33 yıllık dönem sürecinde yapılan toplam eğitim harcamalarının GSYİH' ya oranının ortalaması % 2,8'dir.

2.3. Kamu Gelirleri

Kamu gelirleri, devletin ekonomik, mali ve sosyal nitelikteki fonksiyonlarını gerçekleştirmek üzere, uygulanan hukuk kuralları çerçevesinde çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirlerin tümünü ifade eder. Devletin yüklediği görevleri gerçekleştirebilmesi için gereken gelir, devletin çeşitli kuruluşları aracılığıyla, değişik kaynaklardan sağlanır. Günümüzde devlet, ülke milli gelirinin üçte birine yakın bir bölümünü ekonomiden çeşitli şekillerde kamu geliri olarak çeker ve daha sonra kamu hizmetlerini gerçekleştirebilmek için tekrar ekonomiye enjekte eder (Akdoğan, 1997:87).

Kamu gelirleri, vergiler, harçlar, resimler, şerefiyeler, parafiskal gelirler, para ve vergi cezaları, mali tekeller, mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlanma gelirleri, fonlar, devletlerarası yardımlar ve diğer kamu gelirleri şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Dolaylı olarak gelir yaratan ya da toplam kamu gelirleri içerisindeki önemi fazla olmayan başka gelir kaynaklarından da söz edilebilir. Bunlar arasında; para basmaktan doğan gelirler, bağış ve yardımlar, ganimetler, devlete intikal eden mallar belirtilebilir (İnce, 1976: 37).

2.4. 1980 Sonrası Kamu Gelirlerinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

Türkiye ekonomisi, 1980'li yıllarla beraber yapısal bir dönüşüm süreci içerisine girmiş ve ağırlıklı olarak liberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. İthal ikameci programlar terk edilmiş, ihracata dayalı sanayi stratejileri uygulanmaya başlanılmıştır.

1980'li yıllarda, ülkemizde kapsamlı bir değişim söz konusudur. Bu değişim, 24 Ocak 1980 İstikrar programı ile başlamış olup, istikrar programının temel amacı, ekonomiye devlet müdahalesini minimum düzeye indirmek, devletin ekonomik girişimciliğini daraltarak kaynakları özel kesim eliyle daha etkin kullanmak, piyasaları serbestleştirmek, ekonomiyi dış rekabete açmak ve dünya piyasaları için mal üretmektir (Şahinkaya, 1993:214). Bu amaçları gerçekleştirmek üzere uygulamaya konulan istikrar politikalarının temeli, ücretlerin kısılması yoluyla iç talebin daraltılması, sosyal amaçlı sübvansiyonların kaldırılması, yapısal dönüşümü gerçekleştirmek üzere ekonomik ve sosyal alandaki devlet müdahalelerinin azaltılması ve sanayi, ticaret, finans kesimlerinin dışa açılmasını sağlamak olarak özetlenebilir (Sönmez, 1986:100-101).

1980 sonrası Türkiye'sinin yaşadığı değişim, kuşkusuz kendini kamu gelirleri ve kamu gelirlerinin büyük bir çoğunluğunu elinde bulunduran vergiler üzerinde de etkisini göstermiştir. Tablo 1.5 incelendiğinde, 1980 sonrası vergi gelirlerinin, genel bütçe gelirlerinin ortalama % 83'ünü oluşturduğu görülmektedir. Vergi gelirlerinin genel bütçe gelirleri içerisindeki en düşük olduğu pay 1984 yılında % 72 olurken en yüksek pay 1987 yılında % 91 oranında olmuştur.

Tablo 5: Vergi Gelirlerinin Genel Bütçe Gelirleri İçerisindeki Payı (%)

YIL	Genel Bütçe Gelirleri 1000 TL	Vergi Gelirleri 1000 TL	Vergi Gelirleri / Genel Bütçe Gelirleri	YIL	Genel Bütçe Gelirleri 1000 TL	Vergi Gelirleri 1000 TL	Vergi Gelirleri / Genel Bütçe Gelirleri
1980	925	750	81	1997	5.726.932	4.745.484	83
1981	1.421	1.190	84	1998	11.635.611	9.228.596	79
1982	1.462	1.305	89	1999	18.657.677	14.802.280	79
1983	2.314	1.934	84	2000	33.040.903	26.503.698	80
1984	3.298	2.372	72	2001	50.890.481	39.735.928	78
1985	4.578	3.829	84	2002	74.603.699	59.631.868	80
1986	6.630	5.972	90	2003	98.558.733	84.316.169	86
1987	9.894	9.051	91	2004	120.089.244	101.038.904	84
1988	16.813	14.232	85	2005	148.237.974	119.250.807	80
1989	30.210	25.550	85	2006	182.577.918	151.271.701	83
1990	55.067	45.400	82	2007	203.349.268	171.098.466	84
1991	96.373	78.643	82	2008	225.496.339	189.980.827	84
1992	174.150	141.602	81	2009	232.975.221	196.289.914	84
1993	350.845	264.273	75	2010	271.957.407	235.714.637	87
1994	742.499	587.760	79	2011	319.512.928	284.490.017	89
1995	1.387.760	1.084.351	78	2012	362.396.372	317.188.767	88
1996	2.684.968	2.244.094	84				

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr)

Kamu harcamalarının karşılanması ve uygulamada daha iyi anlaşılabilmesi bakımından bu vergilerin çeşitli kıstaslara göre sınıflandırılması söz konusudur. Vergilerin günümüzdeki yaygın olarak kullanılan sınıflandırmaları; Dolaylı-Dolaysız, Spesifik-Advolorem, Sübjektif-Objektif, Gelir-Servet-Harcamalar üzerinden alınan vergiler olmakla beraber Dolaylı-Dolaysız vergi ayırımı en eski ve en çok kullanılan ayırım biçimi olmuştur. Çalışmanın devamında analize katkısı bakımından ayırım, dolaylı ve dolaysız vergiler olarak yapılacaktır.

Dolaylı ve dolaysız vergi ayırımı verginin iktisadi mükellef ile vergi idaresi arasına başka birilerinin girip girmemesine göre yapılan bir ayırımdır. (Erdem vd, 2003:22). Dolaysız vergiler, vergi mükellefi ile vergi ödeyicisinin aynı kişi olduğu, kişi ve kurumlardan elde ettikleri gelir düzeyine göre alınan vergilerdir. Dolaysız vergilerde vergi mükellefinin, vergi yükünü başkalarına yansıtmaya olanağı bulunmamaktadır. Ayrıca dolaysız vergiler vergi

adaletine uyum bakımından dolaylı vergilerden daha etkin bir rol almaktadır. Dolaysız vergilerde vergiyi ödeme gücüne göre kişileştirilebilen ve en az geçim indirimi, artan oranlılık ve gelirin elde edildiği kaynağa farklı vergilendirme gibi özellikleriyle kişilerin ödeme güçlerine göre ayırım yapılabilir. Gelir vergisi, emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi dolaysız vergilere örnektir.

Dolaylı-Dolaysız vergileme şöyle açıklanabilir; potansiyel bir vergi kaynağına ulaşmak iki türlü vergileme ile mümkündür. Birincisi; vergiye konu olacak kaynakları doğrudan tayin etmek, yani dolaysız vergileme suretiyle ikincisi de, vergiye konu olacak kaynağa dolaylı ya da dıştan bir yolla ulaşılması ki bu durumda da dolaylı vergileme söz konusudur (Korkmaz, 1981:130).

Dolaylı vergiler mal hizmetlerin satın alınması ile ortaya çıkan ve mükellefin bu mal ve hizmeti satın alırken ister bilerek isterse de bilmeden ödediği bir vergi türüdür. Dolaylı vergiler, dolaysız vergilerin aksine beyanname verilmeden genelde alışveriş yapılırken ödenen bir vergi türüdür. Bu vergilerde mükellefin maddi durumu veya sosyal olanakları dikkate alınmaksızın farklı konum gelir düzeyine sahip kişiler aynı vergi ve vergi oranını ödemektedir. Bu bakımdan dolaysız vergiler, dolaylı vergilerden ziyade gayri adil bir vergi türü olarak nitelendirilebilir. Katma değer vergisi ve özel tüketim vergisini örnek olarak verilebilir.

Dolaylı vergilerin yapılan alışveriş üzerinden alınması, mükellefinin çok geniş olması ve hemen nakit olarak ödenebilmesi gibi sebeplerden dolayı hükümetlerin tercih ettiği bir vergi türüdür. Ama bu tercihin de vergi adaletini bozduğunu söylenebilir (Susam ve Oktayer, 2007:119). Kişi bazında değil, işlem bazında alınan bu vergiler özellikle talebi esnek olmayan mal ve hizmetlerde, vergi adaletini bozucu yanları öne çıkmaktadır (Yılmaz, 1996:24).

Tablo 6: Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçerisindeki Payı

YIL	Toplam Vergi Gelirleri 1000 TL	Dolaylı Vergiler 1000 TL	Dolaylı Vergiler / Vergi Gelirleri (%)	Dolaysız Vergiler 1000 TL	Dolaysız Vergiler / Vergi Gelirleri (%)
1980	750	279	37	471	63
1981	1.190	481	40	709	60
1982	1.305	528	40	777	60
1983	1.934	827	43	1.108	57
1984	2.372	1.016	43	1.356	57
1985	3.829	2.033	53	1.796	47
1986	5.972	2.866	48	3.106	52
1987	9.051	4.559	50	4.492	50
1988	14.232	7.166	50	7.066	50
1989	25.550	11.905	47	13.645	53
1990	45.400	21.743	48	23.657	52
1991	78.643	37.549	48	41.094	52
1992	141.602	70.210	50	71.392	50

YIL	Toplam Vergi Gelirleri 1000 TL	Dolaylı Vergiler 1000 TL	Dolaylı Vergiler / Vergi Gelirleri (%)	Dolaysız Vergiler 1000 TL	Dolaysız Vergiler / Vergi Gelirleri (%)
1993	264.273	135.949	51	128.324	49
1994	587.760	304.027	52	283.733	48
1995	1.084.351	642.563	59	441.787	41
1996	2.244.094	1.360.026	61	884.067	39
1997	4.745.484	2.813.515	59	1.931.969	41
1998	9.228.596	4.925.767	53	4.302.829	47
1999	14.802.280	8.086.642	55	6.715.638	45
2000	26.503.698	15.653.737	59	10.849.962	41
2001	39.735.928	23.677.879	60	16.058.049	40
2002	59.631.868	39.571.343	66	20.060.525	34
2003	84.316.169	56.536.031	67	27.780.138	33
2004	101.038.904	69.891.747	69	31.147.157	31
2005	131.948.778	88.867.318	67	43.081.460	33
2006	151.271.701	103.937.129	69	47.334.572	31
2007	171.098.466	113.625.210	66	57.473.256	34
2008	189.980.827	122.740.826	65	67.240.001	35
2009	196.289.914	124.811.328	64	71.478.586	36
2010	235.714.637	152.758.986	65	82.955.651	35
2011	284.446.206	182.686.310	64	101.759.896	36
2012	317.186.767	201.240.150	63	115.946.617	37

Kaynak: (Maliye Bakanlığı, www.maliye.gov.tr, www.gib.gov.tr)

Tablo 6 incelendiğinde, 1980 yılında dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payı % 37 iken, 1981-1984 dönem aralığında oran yükselerek % 40-43 aralığında gerçekleşmiştir. 1985 yılında dolaylı vergi oranlarında hızlı bir yükseliş yaşanmış ve oran % 53 seviyesine yükselmiştir. Bu yükselişin sebebi, yürürlüğe giren Katma Değer Vergisidir. 1985 yılından sonra gerileyen oran, 1987 yılında tekrar yükselişe geçmiş % 50 oranında olmuştur. 1987-1988 yılları arasında dolaylı ve dolaysız vergiler vergi gelirlerinden eşit oranda pay almışlardır. 1980-1993 döneminde dolaysız vergilerin oranı yüksekken, 1993 yılından itibaren dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payı artmıştır. 1995-2009 döneminde, vergi gelirlerinin ortalama % 61'lik bölümü dolaylı vergilerden karşılanmıştır. 1995-2002 yılları arasında siyasi belirsizlik, yüksek enflasyon, 1999 depremi, 1999 ve 2001 krizleri ile negatif büyüme oranları, dönemi etkileyen olumsuz gelişmeler olmuştur. Dolaylı vergiler 2004 yılında ise % 69'a kadar yükselmiş ve 2012 yılında ise % 63'e ulaşmıştır.

3. KAMU GELİRLERİ İLE EĞİTİM HARCAMALARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. Literatür Özeti

Kamu gelirleri ile eğitim harcamaları arasındaki ilişkiyi analiz eden herhangi bir istatistiksel çalışma bulunmamasına rağmen, eğitim ve kamu gelirleri üzerine ayrı ayrı yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Aşağıda bu araştırmalara kısaca değinilecektir.

Eğitim üzerine yapılan çalışmaların hemen hemen hepsinde, eğitimin incelendiği veriyi pozitif yönde değiştirdiği ve eğitimin en önemli unsuru olan insanın, eğitim seviyesinin artırılmasıyla ekonomik kalkınmanın artırılabilceği sonuçlarına ulaşılmıştır..

Denison, ABD'nin 1910 ile 1950 yılları arasındaki dönemde, ekonomik büyümenin 1/5'nin, mevcut işgücünün eğitim seviyesindeki artışı ile açıklanabileceğini ortaya koymuştur (Denison, 1962:124). Ekonomik gelişme süreci içerisinde insan faktörünün önemini açıklamaya yönelik olarak geliştirilen beşeri sermaye kuramı insana yapılan yatırımlar sayesinde kalkınma sürecinin daha kısa sürede gerçekleşebileceğini ileri sürmektedir (Schultz, 1971:24).

Easterlin tarafından 1981 yılında yapılan araştırmada, ekonomik gelişmenin, teknolojinin yaygınlaşmasına ve bu teknolojinin de verilecek olan eğitim sayesinde mümkün olacağını ortaya koymuştur. Marris, 66 tane gelişmekte olan ülke üzerinde yapmış olduğu çalışmada, eğitimin sadece güçlü bir şekilde ekonomik büyümeyi sağlamadığı, aynı zamanda eğitim yatırımlarıyla desteklenmediği takdirde genel yatırımların büyüme üzerinde daha az bir etkiye sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca eğitim yatırımları, fiziki sermaye yatırımlarını tamamlayarak daha fazla milli gelir artışını sağlamaktadır (Psacharopoulos ve Woodhall, 1994: 39-44).

Eğitim konusunda, Türkiye üzerinde yapılmış çeşitli araştırmalar bulunmaktadır.

Arslan ve İzgi (2008 :371-380), 1990-2006 Dönemi Türkiye ekonomisi için beşeri sermayenin büyüme üzerindeki etkilerini Johansen eş bütünleşme ve Granger nedensellik testi ile incelemişlerdir. Eş bütünleşme analizine göre ortalama eğitim süresi ile ekonomik büyüme arasında pozitif, Granger nedensellik testine göre ise, ortalama eğitim süresinden ekonomik büyümeye doğru pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir.

Çömlekçi tarafından, 1948-1965 dönemleri arasında kişi başına düşen gelir ile eğitim yatırımları arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı, güçlü bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Çömlekçi, 1971). Eğitimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesine yönelik Türkiye'deki çalışmalardan birisi de 2004 yılında yapılmış (Çoban, 2004:25) ve 1980-1997 dönemi verileri kullanılarak, eğitimle ilgili değişkenlerle, iktisadi büyüme arasındaki ilişki ve etkileşim dikkate alınmıştır. Çalışmada, ilköğretim okullaşma oranındaki artışın, ekonomik büyümedeki artışa ve ekonomik büyümedeki artışın ise lise okullaşma oranlarındaki artışa neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de eğitim ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin yönünü ve büyüklüğünü 1923-2005 dönemi için Özsoy; ilköğretim ile GSYİH arasında çift yönlü nedensellik, GSYİH'dan ortaöğretime doğru ve mesleki eğitimden GSYİH'ya doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini tespit etmiş ancak, yükseköğretim ile GSYİH arasında bir nedensellik ilişkisine rastlanmadığı sonucuna ulaşmıştır (Özsoy: 2009:11).

3.2. Araştırmada Kullanılan Yöntem

Çalışmada kullanılan veriler, 1980-2012 dönemini kapsayan yıllık verilerdir. Eğitim için yapılan harcamalar ile kamu gelirleri arasındaki ilişkinin incelendiği analizde veriler,

Eviews 7.1 ve SPSS 16.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programlarında analiz edilmiştir.

Veriler MB, DPT, MEB İstatistiki Veri Merkezi ve TCMB internet sitelerinden derlenerek hazırlanmıştır. 1980 ile 2012 yılları arasındaki 33 adet yıllık veri kullanılmış olup, 1998 yılı baz yıl olarak kabul edilmiş ve veriler reel hale dönüştürülmüştür. Analiz kapsamında, serilere ilişkin grafikler, Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) birim kök testi, Phillips Peron (PP) birim kök testi, VAR modeli, Johansen eş bütünleşme analizi ile Granger nedensellik analizlerinden yararlanılmıştır.

Çalışmada, eğitim harcamaları olarak aşağıdaki formül kullanılmış olup temel mantık, eşitliğin solunda yer alan değişkenin sağında yer alan değişkenlerden etkilenmesi veya etkilenme gücünün tespitidir. Yani, kamu gelirlerindeki bir değişimin eğitim için yapılan harcamaları nasıl değiştirdiği veya hangi oranda etkilediği araştırılmaya çalışılmıştır.

$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon$ formülü benimsenmiştir.

Y_i = Bağımlı değişken (Eğitim Harcamaları)

X_i = Bağımsız değişken (Kamu Gelirleri)

β_0 ve β_1 = Tahmin edilecek parametreler

ε = Hata terimi

X bir zaman serisini göstermek üzere, t zamanında aldığı değer X_t şeklinde ifade edilerek zamanın bir fonksiyonu olarak düşünülür. t dönemine ilişkin gözlem değerine “bugünkü gözlem değeri” denir. t dönemine kadar olan tarihsel gelişimi gösteren değerlere “geçmiş dönem değerleri” denir ve t=1,2,3,.. değerleri için X_{t-1} , X_{t-2} , X_{t-3} ... ile gösterilir. Zamana bağlı olayla ilgili tahminlerin yapıldığı dönem değerlerine ise “gelecek dönem değerleri” denir ve X_{t+1} , X_{t+2} , X_{t+3} ... ile ifade edilir (Kayım, 1985:23).

Zaman serileri, bir dönemden diğerine değişkenlerin değerlerinin ardışık bir şekilde gözlemlendiği sayısal büyüklüklere dir. Gözlenen verilerin zaman içinde ardışık bir biçimde gerçekleşmesi bir koşul değil fakat düzenli aralıklarla dizinin gelişimini görme açısından gereklidir (Sevüktekin, 2010:41).

Zaman serisi analizlerinde kullanılan en önemli kavramlardan birisi durağanlık kavramıdır. Zaman serileri stokastik bir süreç, durağanlık ise stokastik süreçle ilgili önemli bir kavramdır. Stokastik süreç olarak bir zaman serisinin ortalaması, varyansı, kovaryansı ve daha yüksek dereceden momentleri zamana göre değişmiyorsa seriye durağan zaman serisi denir ve bu durum da durağanlık olarak ifade edilir (Özmen, 1986:73).

Zaman serileri, değişkenlerin belirli bir zaman aralığında almış olduğu değerler olarak ifade edilir. Bu değişkenlerle yapılacak analizin, anlamlı olabilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Zaman serilerinin durağanlıklarını incelemeye birim kök testleri kullanılır. Dickey-Fuller (DF) ve Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testleri en yaygın kullanılan birim kök testleridir.

Değişkenlerin durağanlıkları incelendikten sonra aralarındaki uzun dönem ilişkiler eş bütünleşme testleri ile belirlenir. Bu testlerden Engle-Granger eş bütünleşme testi ile ortak trende sahip olan değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik olmaları durumunda, serilerin uzun dönem denge değerleri hakkında bilgi edinilebilir.

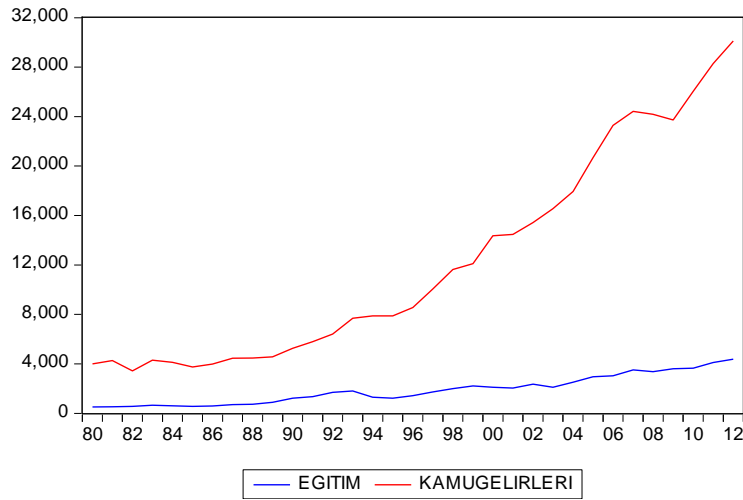
Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi, gözlenen serilerde birim kökün varlığının (serinin durağan olup olmadığının belirlenmesi) olup olmadığının belirlenmesinde kullanılan bir testtir (Dickey & Fuller, 1979:427). Phillips Perron testi, zaman serilerinin birim kök içerip içermediğinin belirlenmesinde kullanılan diğer bir testtir. Phillips Perron (1988) testi ADF

testinden farklılıklar göstermekte olup, bu model aracılığıyla parametrik bir model olmadığından normal dağılım göstermeyen serilerde daha sağlıklı sonuçlar elde edilmektedir. Phillips Perron (PP) için H_0 hipotezi birim kökün varlığını yani serinin durağan olmadığını, alternatif hipotez ise serinin birim kök içermediğini yani serinin durağan olduğunu ifade etmektedir. PP test istatistiği değeri, istatistiklerin kritik değerlerinden daha negatif ise birim kök varlığını öne süren sıfır hipotezi reddedilmektedir (Demireli vd, 2010:2).

3.3. Serilere İlişkin Grafikler

1980 ve 2012 dönem aralıklarına ait, eğitim harcamaları ile kamu gelirleri grafikleri incelendiğinde, mevsimsel etkilerinin olmadığı, sabit ve artış trendine sahip oldukları görülmektedir. Serilerin zaman yolu grafikleri için genel olarak belirli bir ortalamaya sahip olmadıkları ve zaman içerisinde pozitif yönlü artan bir trend yapısı gözlenmektedir.

Grafik 1: Eğitim Harcaması ile Kamu Gelirlerinin Grafikselsel Gösterimi

3.4. Durağanlığın Belirlenmesi İçin Birim Kök Testleri ve Sonuçları

Tablo 7: ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler		ADF-t İstatistiği*	ADF-t İstatistiği Birincil Fark**	PP-t İstatistiği*	PP-t İstatistiği Birincil Fark**
Eğitim Harcaması	Sabit	1,169764	-5,32282	1,255129	-5,322017
	Sabit ve Trendli	-1,659487	-5,704413	-1,688464	-5,70479
	Hiçbiri	3,373219	-4,161322	3,532678	-4,131719
Kamu Gelirleri	Sabit	3,105715	-3,468923	2,822712	-3,463241
	Sabit ve Trendli	-1,190897	-4,754201	-1,219496	-4,772858
	Hiçbiri	6,386343	-2,260747	5,871483	-2,180526

* % 5 MacKinnon kritik değeri sırayla -2,957110, -3,5557759 ve -1,951687'dir.

** % 5 MacKinnon kritik değeri sırayla -2,960411, -3,568379 ve -1,952066'dir.

Tablo 7'den de görülebileceği gibi her iki değişken için elde edilen ADF-t ve PP- t istatistiği değerleri, hem pozitif, hem de yüzde 5 ve 10 seviyeli Mac Kinnon kritik değerlerinden mutlak değer olarak daha küçük oldukları için, durağan olmadıkları görülmektedir.

Değişkenlerin birincil farkları alınmış ve eğitim harcaması ile kamu gelirleri değişkenlerinin durağan oldukları tespit edilmiştir. Birincil farklarında durağanlaşan seriler için en uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Tablo 8' de FPE, LR, AIC, SC ve HQ kriterlerinden yararlanarak en uygun gecikme uzunluğu tespit edilmiştir. Buna göre, uygun gecikme uzunluğunun bilgi kriterlerinin tamamında 1'dir. Analizlerde gecikme uzunluğu 1 olarak kabul edilecektir.

Tablo 8: Optimal Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-517.7982	NA	3.84e+12	34.65321	34.74663	34.68310
1	-440.7247	138.7323*	2.95e+10*	29.78164*	30.06188*	29.87129*
2	-438.7314	3.322009	3.39e+10	29.91543	30.38250	30.06485
3	-436.4071	3.564066	3.83e+10	30.02714	30.68103	30.23632

Not: * İşareti ilgili kritere göre uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir.

LR: Ardışık Uyumlaştırılmış LR test istatistiğini (each test at 5% level),

FPE: Son tahmin kriterini,

AIC: Akaike Bilgi Kriterini,

SC: Schwarz Bilgi Kriterini,

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriterini göstermektedir

3.5. Regresyon Analizi

Regresyon analizi, değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkisini bulmamıza imkân veren bir analiz yöntemidir. Regresyon analizlerinde, iki veya daha fazla değişken arasında bir ilişki bulunup bulunmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesinin hangi yönde olduğunun belirlenmesi, istatistiksel çözümlenelerde çok sık karşılaşılan bir sorundur.

Regresyon analizlerinde, değişkenlerin bağımlı ve bağımsız değişken(ler) olmak iki gruba ayrılması bir zorunluluktur. Bağımlı değişken, bağımsız değişken(ler) tarafından açıklanmaya çalışılan değişkendir. Bağımlı değişken, eğitim harcamaları olmak üzere SPSS 16 paket programı ile yapılan analiz sonuçları Tablo 9'de verilmiştir. Buna göre;

Tablo 9: SPSS Regresyon Model Özeti Tablosu

Model	R	R ²	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,980 ^a	,961	,960	231,74739

a. Predictors: (Constant), Gelir (Bağımsız)

Tablo 9 SPSS Regresyon Model Özeti Tablosundaki R² sütunundaki değerlerden bağımsız değişken konumundaki kamu gelirleri, bağımlı değişken konumundaki eğitim harcamaları değişkenine ait varyansı % 96 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan sonuca göre bağımlı değişkendeki % 96,1'lik değişimin, modele dâhil ettiğimiz bağımsız değişken tarafından açıklanmaktadır. Yani, eğitim harcamalarındaki değişimin % 96,1' lik kısmı kamu gelirlerindeki değişimler tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 10' da ise yorumlanması gereken değer modelin anlamlılığını gösteren F istatistiği ve bu değer anlamlılık düzeyini gösteren p değeridir. Bu rakamlara göre modelin anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 10: Anova Testi Sonuçları

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	4,128E7	1	4,128E7	768,626	,000 ^a
Residual	1664912,379	31	53706,851		
Total	4,295E7	32			

a. Predictors: (Constant), Gelir (Bağımsız)

b. Dependent Variable: Eğitim (Bağımlı)

3.6. VAR (Hata) Düzeltme Modeli

Çalışmada kamu gelirleri ile eğitim harcamaları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapısal olmayan VAR yönteminden yararlanılmıştır. Sims tarafından geliştirilen VAR modeli, seçilen bütün değişkenleri birlikte ele alan bir sistem bütünlüğü içerisinde incelemektedir. Model içinde kullanılan değişkenler arasında kesin bir biçimde içsel ve dışsal değişken ayrımı söz konusu değildir (Özgen ve Güloğlu, 2004:95).

İktisadi ilişkilerin karmaşıklığı, birçok iktisadi olayın tek denklemler yerine, eşanlı denklemler yardımıyla incelenmesine yol açmıştır. İktisadi hayatta, makro ekonomik değişkenlerin karşılıklı olarak birbirlerinden etkilendikleri gözlenmektedir. Bu nedenle verileri salt içsel ya da dışsal değişken olarak ayırmak zorlaşmaktadır. Eşanlı denklemlerinde, içsel-dışsal değişken ayrımı gibi güçlüklerin çözümüne yönelik olarak öne sürülmüş olan Vektör Otoregresif Modeller (VAR) ile bu zorluk aşılmaktadır. Ayrıca yine eşanlı denklemlerinde, belirlenme problemini aşabilmek için bazen yapısal model üzerinde bazı kısıtlamalar yapmak gerekmektedir (Darnell,1994: 114-116).

VAR modellemesindeki temel amaç, değişkenler arasındaki ileri ve geri yönlü olan bağlantıyı ortaya çıkarmaktır. Buna göre; değişkenlerin VAR modeli:

Eğitim = f (Kamu Gelirleri)

$$Ed_t = \delta_0 + \delta_1 KG_t + u_t \quad (1)$$

Elde ettiğimiz "ecm" değerini (2) deki yerini koyarsak

$$\Delta Ed_t = \beta_0 + \beta_1 \Delta KG_t + ecm(-1) + u_t \quad (2)$$

Tablo 11: VAR Model Tablosu

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	25.51994	46.56226	0.548082	0.5880
DKAMUGELIRLERI	0.119193	0.038202	3.120092	0.0042
ECM(-1)	-0.452180	0.186370	-2.426250	0.0219
R-squared	0.299714	Mean dependent var		124.2258
Adjusted R-squared	0.249693	S.D. dependent var		218.8029
S.E. of regression	189.5276	Akaike info criterion		13.41871
Sum squared resid	1005780.	Schwarz criterion		13.55749
Log likelihood	-204.9900	F-statistic		5.991827
Durbin-Watson stat	2.018029	Prob(F-statistic)		0.006821

Serilerin birinci dereceden durağan oldukları belirlendikten sonra denklemdaki değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığının belirlenebilmesi için eşbütünlük testlerinin

yapılması gerekir. Johansen eşbütünleşme yönteminde, VAR modeliyle hesaplanan gecikme sayısı, Akaike Bilgi Kriterine göre 1 olarak alınacaktır.

Tablo 12: Johansen Eşbütünleşme Test Sonuçları

Eşbütünleşik Vektör Sayısı	Özdeğer	İz İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık
0	0.399388	24.84373	15.49471	0.0015
1	0.272629	9.549567	3.841466	0.0020
Eşbütünleşik Vektör Sayısı	Özdeğer	Azami özdeğer İstatistiği	0.05 Kritik Değer	Olasılık
0	0.399388	15.29416	14.26460	0.0343
1	0.272629	9.549567	3.841466	0.0020

Tablo 12'ye göre, hem iz hem de azami özdeğer istatistik değerleri, yüzde 5'lik kritik değerlerden daha yüksek çıktığı için, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu sonucu ortaya çıkmış ve değişkenler arasında eş bütünleşmenin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Granger (1969), nedenselliği şu şekilde tanımlamıştır “Y'nin öngörüsü, X'in geçmiş değerleri kullanıldığında X'in geçmiş değerleri kullanılmadığı duruma göre daha başarılı ise X, Y'nin Granger nedenidir”. Bu tanımlamanın doğruluğu test edildikten sonra ilişki $X \rightarrow Y$ şeklinde gösterilir. Bu test ile bir tahmin değil nedensellik çıkarılması yapıldığı için değişkenler önceden durağanlaştırılmalıdır (Granger, 1988: 554)

İki zaman serisi arasındaki nedenselliğin ilk operasyonel tanımı Wiener tarafından yapılmıştır. Söz konusu tanım genişletilmiş ve en büyük katkıyı yapmış olması sebebiyle “Granger nedensellik sınaması” olarak adlandırılmıştır. Granger, operasyonel nedensellik tanımına dayanarak yeterince yüksek dereceli iki değişkenli otoregresif bir sürecin tahmini yardımıyla, nedenselliğin test edilebilir hale gelmesini sağlamıştır. Böylece X'in Y'ye veya Y'nin X'e neden olup olmadığı hipotezi test edilebilir hale gelmiştir (Işığıçok, 1994: 92).

Granger nedensellik analizinde üç tür sonuç ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki, nedenselliğin iki değişkenden sadece birinden diğerine doğru olması olup, buna tek yönlü nedensellik denir. İkincisi, nedenselliğin her iki değişkene doğru olması durumu olup buna da iki yönlü nedensellik ve son olarak da değişkenlerin birbirinin nedeni olmaması durumu olarak ayrılabilir.

Tablo 13: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Nedenselliğin Yönü	Gözlem	F	Olasılık (p)	Sonuç
Kamu Gelirleri => Eğitim Harcamaları	32	4,04992	0,05354	KABUL
Eğitim Harcamaları => Kamu Gelirleri		2,48175	0,12602	RED

Tablo 13'de verilen Granger Nedensellik analiz test sonuçlarına göre, söz konusu ilişki tek yönlü olup, eğitim harcamalarından kamu gelirlerine doğru Granger nedensellik ilişkisi bulunamazken, kamu gelirlerinden eğitim harcamalarına doğru Granger nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Yani kamu gelirlerinden eğitim harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Bu sonuca göre, kamu gelirlerindeki değişme, eğitim harcamalarında meydana gelen değişimin nedenidir denilebilir.

3.7. Analiz Sonuçlarının Yorumlanması

Yapılan nedensellik çalışmasında, öncelikle verilerin yıllar itibariyle değerleri bulunmuş ve enflasyondan arındırılarak reel hale dönüştürülmüştür. Eğitim için yapılan harcama ile kamu gelirleri tutarları birim kök tespit edildiği için, verilerin birincil farkları alınarak durağanlaştırılmış ve seriler için en uygun gecikme uzunluğunun da 1 olduğu yapılan analiz kapsamında tespit edilmiştir.

SPSS analiziyle de, eğitim harcamalarındaki değişimin % 96,1'lik kısmının kamu gelirlerindeki değişimler tarafından açıklandığı, değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı, uzun dönemli, çok güçlü pozitif ve oluşturulan modelin de bir bütün olarak anlamlı olduğu ortaya konulmuştur.

Tez kapsamında değişkenlere Granger nedensellik analizi uygulanmış ve kamu gelirlerinden eğitim harcamalarına doğru Granger anlamında bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Yani, kamu gelirlerinden eğitim harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır. Bu sonuca göre, kamu gelirlerindeki değişim, eğitim harcamalarında meydana gelen değişimin nedenidir, denilebilir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eğitim, hem bireyin hem de toplumların gelişmesini sağlayan, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kültürel değerleri koruyup geliştirerek gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan süreçler toplamıdır. Mevcut eğitim sistemleri ile ülkelerin kendilerini nasıl tanımladıklarını, hangi politikaları benimseyip kendilerine nasıl bir gelecek hazırladıklarını belirlemede kullanılan göstergelerden bir tanesidir. Bu bakımdan eğitim hizmetlerine yeterli finansal desteğin sağlanması gerekmektedir.

Eğitim hizmetlerinin yarı kamusal bir hizmet olması, bu hizmetin hem devlet hem de özel sektör tarafından verilmesini gerekli kılmaktadır. Çalışma çerçevesi içerisinde eğitim harcama rakamlarını sadece devlet tarafından yapılan harcama rakamları esas alınmış, özel sektör ve hane halklarının yaptığı harcama tutarları verilere ulaşmadaki zorluklar nedeniyle kapsam içerisine alınmamıştır.

Eğitim harcama tutarları, incelenen tarihler itibariyle ekonomik sınıflandırmaya tabi tutulmuş, hükümetlerin eğitim için ayırdıkları bütçelerin, ortalama olarak % 85'inin eğitim hizmetlerinin devamı niteliğinde görülen cari harcamalara ve cari harcamalar içerisinde de büyük bir bölümünün de personel harcamalarına ayrıldığı görülmüştür.

Bir diğer araştırma verisi olan kamu gelirleri ise, devletin ekonomik, mali ve sosyal nitelikteki fonksiyonlarını gerçekleştirmek üzere hukuk kuralları içerisinde çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirlerin tümünü ifade eder. Kamu gelirlerinin ortalama % 83'ünü vergiler oluşturmakta olup kalan kısmını ise resim, harç v.b. gelirler olan vergi dışı gelirler oluşturmaktadır. İncelenen dönem itibariyle vergilerde kendi içlerinde dolaylı ve dolaysız vergi olarak ayırma tabi tutulmuştur. Bu ayırım sonucunda, dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki oranı 1980'den 2012 yılına kadar % 37 den % 63'e kadar çıkmış bu oranın artmasında da 1985 yılında katma değer vergisinin yürürlüğe girmesi etkili olmuştur. Dolaylı vergilerin yapılan alışveriş üzerinden alınması, mükellefinin çok geniş olması ve hemen nakit olarak ödenebilmesi gibi sebeplerden dolayı hükümetlerin tercih ettiği bir vergi türü olmuş ama bu tercih de beraberinde vergi adaletini bozmuştur.

Eğitim harcamaları bağımlı, kamu harcamaları değişkeni ile arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile her iki değişkene ilk önce ADF birim kök testi uygulanıp serilerin hangi seviyelerde durağan oldukları belirlenmiş ve her iki serinin de 1. derece farkları alındığında

serilerin durağan hale geldiği tespit edilmiştir. Phillips Peron birim kök testi ile de bu sonuçlar doğrulanmıştır.

Analizin son kısmında ise değişkenlere Johansen Eşbütünleşme testi yapılmış ve değişkenlerin uzun dönemli bir ilişkisinin olduğu tespit edilmiş ve ardından yapılan Granger nedensellik testiyle de, değişkenler arasında tek yönlü bir ilişki belirlenmiş, kamu gelirlerinden eğitim harcamalarına doğru Granger anlamında bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN A. (1997). Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, Geliştirilmiş 6. Baskı, Ankara.
- ARSLAN İ. Ve BALCI İ (2007). The Analysis of the Relationship Between Human Capital and Economic Growth in Information Society (1990-2006), Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 1, Avcı Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2007.
- ÇİÇEK H. ve BOZDOĞAN D. (2011). “Avrupa Birliğinde Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinde Yapılan Vergisel Teşvikler: Almanya, İngiltere ve Fransa Örnekleri”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(38): 193-209.
- ÇOBAN O. (2004) “Beşeri Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, İ.Ü. SBF Dergisi, Mart, Sayı 30
- ÇÖMLEKÇİ N. (1971). Türkiye’nin İktisadi Kalkınmasında Eğitimin Rolü, Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 85/45, Sevinç Matbaası, Ankara.
- DEMİRELİ E., AKKAYA G. C. ve İBAŞ E. (2010), “Finansal Piyasa Etkinliği: S&P 500 Üzerine Bir Uygulama”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, (11)/2.
- DENİSON E.W. (1962) “Education, Economic Growth and Gaps in Information”, The Journal of Political Economy.
- DİCKEY D.A. & Fuller W. A. (1979) “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root”, Journal of America Statistical Association, Vol. 74, No: 366.
- ERDEM M., ŞENYÜZ D. ve TATLIOĞLU İ. (2003) Kamu Maliyesi, Ekin Yayınları, 3. Basım, Bursa.
- ERGİNAY A. (1974). Kamu Maliyesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- GRANGER C.W.J. (1988). Some Recent Developments in a Concept of Causality, Journal of Econometrics.
- GÜRSOY B. (1975). Kamu Maliyesi”, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- İŞİĞİÇOK E. (1994). Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- İNCE M. (1976). Devlet Borçlanması, Kalite Matbaası, Ankara.
- KARAARSLAN E. (2005). Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi, Maliye Dergisi, Sayı 149.

- KARSLI M. (2004). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Öğreti Yayınları, Ankara.
- KAYIM H. (1985). İstatistiksel Ön Tahmin Yöntemleri, Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ E. (1982). Vergi Yapısı ve Gelişimi, İstanbul.
- MEB, Millî Eğitim İstatistikleri (2012-2013). Örgün eğitim, Ankara.
- ÖNER E. (1998). Türkiye’de Bütçe Harcamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi , IX. Türkiye Maliye Sempozyumu: Türkiye’de Bütçe Harcamaları, 15-17 Mayıs 1997, Antalya/Türkiye, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, İstanbul.
- ÖZBİLEN Ş. (1997). Kamu Maliyesi’, Ünyay Yayıncılık, Muğla.
- ÖZMEN A. (1986). Zaman Serileri Analizinde Box-Jenkins Yöntemi ve Banka Mevduat Tahmininde Uygulama Denemesi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ÖZSOY C. (2009). Türkiye’de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin Var Modeli ile Analizi, The Journal of Knowledge Economy and Knowledge Management.
- ÖZSOYLU A. (1998). Türkiye’de Kamu Sektörü, Kamu Maliyesi Ders Notları, Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F., Adana.
- PSACHAROPOULOS, G. ve WOODHALL M. (1994). Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı, Eğitim Ekonomisi Seçilmiş Yazılar, (Çeviren: Yüksel Kavak, Berrin Burgaz), Ankara: Pegem Yayın No: 14.
- ÖZGEN B. F., GÜLOĞLU B. (2004). Türkiye’de iç Borçların iktisadi Etkilerinin VAR Tekniği ile Analizi, METU Studies In Development.
- SEVÜKTEKİN M. ve NARGELEÇEKENLER M. (2010). Ekonometrik Zaman Serileri Analizi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- SHULTZ T.W. (1968). Reflections on Investment in Man, Journal of Political Economy, October.
- SÖNMEZ S. (1986). Piyasa Ekonomisi ve Devlet Müdahalesi, İş Bitiren Ekonomi: Liberalizm, Devlet Müdahalesi ve 24 Ocak, Bilim ve Sanat Kitapları, İstanbul3.
- SUSAM N. ve OKTAYER N. (2007). “Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaylı ve Dolaysız Vergiler (1995-2005)”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, (1)/2.
- ŞAHİNKAYA S. (1993). “İstikrar Programları Üzerine Bazı Gözlemler ve Yeni İktisat Politikası Yaklaşımı”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C. 18, Ankara, 1993.
- ULUTÜRK S. (1998). Türkiye’de Planlı Dönemde Kamu Harcamalarının Gelişimi ve Devletin Ekonomideki Rolü, Akçağ Basım Yayım Dağıtım, Ankara.
- YILMAZ H. (1996). Türkiye’de Vergi Yapısı ve 1980’den Sonra Sektörel Vergi Yüklerinin Gelişimi, Uzmanlık Tezi-DPT, Ankara.